

ŞEBNEM İŞİGÜZEL
İstanbullu Amazonlar
1809

ŞEBNEM İŞİGÜZEL 1973 yılında doğdu. İstanbul Üniversitesi'nde antropoloji okudu. İlk kitabı *Hanene Ay Doğacak* 1993 yılında yayımlandı. Aynı yıl Yunus Nadi Öykü Ödülü'ne değer bulundu. Sonra sırasıyla *Öykümü Kim Anlatacak* (öykü, 1994), *Eski Dostum Kertenkele* (roman, 1996), ağırlıklı olarak *Radikal İki*'de yayımlanan yazılarını topladığı *Neşeli Kadınlar Arasında* (deneme, 2000), *Sarmaşık* (roman, 2002), *Çöplük* (roman, 2004), *Resmigeçit* (roman, 2008), *Kirpiklerimin Gölgesi* (roman, 2010), *Venus* (roman, 2013), *Gözyaşı Konağı, Ada, 1876* (roman, 2016), *Ağaçtaki Kız* (roman, 2016) ve *İyilik* (roman, 2019) adlı kitapları yayımlandı. 2015 yılında *Venus* ile Notre Dame de Sion Edebiyat Ödülü'nün, 2016 yılında *Gözyaşı Konağı, Ada, 1876* romanıyla Duygu Asena Roman Ödülü'nün sahibi oldu. Çocuklar için *Annem Kargalar ve Ben* (2011), *Bir Puding Hikâyesi* (2017) ve *Uçtu Uçtu'yu* (2017) yazdı. Romanları pek çok dile çevrildi. Yayımlandığı dillerde ilgi ve övgüyle karşılandı.

İletişim Yayınları 3012 • Çağdaş Türkçe Edebiyat 532

ISBN-13: 978-975-05-3077-7

© 2021 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2021, İstanbul

EDITÖR Levent Cantek

YAYINA HAZIRLAYANLAR Duygu Çayırıcıoğlu, Emre Bayın

KAPAK Suat Aysu

KAPAKTAKI GRAVÜR Antoine Ignace Melling, “Vue général
du Bosphore, rise de la montagne du Géant”, 1819

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Büşra Bakan

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırım Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

ŞEBNEM İŞİGÜZEL

İstanbullu Amazonlar

1809

*Öldürülen kadınlara,
geride kalan hak savunucusu kız kardeşlere,
Şule Çet ve arkadaşlarına...*

Ol tahtlı, ol bahtsız, doğu ve batı arasında taçsız, öncekiler gibi halife velayetini yok sayılan kraliçe.

– Fransız Sefire Günlüklerinden¹

Varlığı unutulmuş, yeri olmayanla doldurularak, bir hatun acayip geldi başa, taht kaldı baki, kadın sultan vaki, yağ hükümü verildi payitahtın köküne can verene, yazılmaya denüldü ol bahtlı, ol bu ömrü-hayatı.

– *Eflatun Nusri Tarihi*

Ondan sonra bu kadın sultandan hiç söz edilmedi. Daha doğrusu sanki hiç tahta çıkmamış gibi anlatıldı. Hatta İspanyol Elçisi, etrafındakilerle İstanbul mesirelerinde dolanan bu kadının o olmadığını bile söyledi.

– *Dönme Kadın Fatma Hatun² Anlatısı*

Nereden bakarsanız bakın esrarlı bir hikâyeydi çünkü 1808 kışında tahta bir kadın sultanın çıktığını söylediğimde, bana 'Karıştırıyorsunuz,' denildi. Bu yerinde olmayan bir mevsim, doğmayan bir gün gibiydi anlıyor musunuz?

– İngiliz Elçisi'nin eşi, LADY MONTAGU'nun mektuplarından

Bence bu İstanbul'un fethi gibi mühim bir hadisedir. Osmanlı'da bir kadın sultanın tahta çıkması yani. Ancak bilinmemektedir. Zira o kış İstanbul ve Osmanlı, çuvala konulmuş, üzeri örtülmüş gibiydi. Sanki yaşamıyor ve nefes almıyor idi. Yağan karın erimesi, sel sularının çekilmesi gibi o kış olanların unutulması istenildi. Unutturuldu da. Osmanlı'nın en büyük zaferi ve başarısı kanımca budur. Tahta bir kadın çıkarıp sonra bunu yok saymak.

– PIERRE DOLPUECH,
Avrupalı Bir Gezginin İstanbul Anıları³

Kız kardeşimle ben Amazonlar gibiyiz,
geleceği olmayan bir kabile.

– LOUISE GLÜCK, *Seçme Şiirler*

Bat Osmanlı bat!

– OĞUZ ATAY, *Tutunamayanlar*

1 Louvre Müzesi El Yazmaları Koleksiyonu, Fransa Kültür Bakanlığı özel izniyle.

2 Hıristiyan ismiyle Isabetta Delas.

3 Kitabın 1951 tarihli son Almanca baskısından.

Kış Başlarken

1

“Beni öldürmeye geliyorlar,” diye düşündü.

Oysa birazdan köklerini kazımanın kendisine nasip olmasını istediği yeniçeriler tarafından tahta çıkarılan ilk ve son kadın sultan olacaktı.

Bu, yazılmamış ve anlatılmamış tarihin, tahta çıkan kadın sultanın hikâyesidir.

1808 yılının Kasım ayında olağanüstü olaylar vuku buldu ve bir kadın sultan tahta çıktı. II. Mahmud yeniden ayaklanan yeniçerilerden korkusuna kardeşi IV. Mustafa’yı boğdurarak hanedanlığı varissiz bırakmıştı. Hiç kimsenin tahta geçebilecek evladı yoktu.

Mustafa’yı yeniden tahta çıkarmak üzere yürüyüşe geçen yeniçeriler onun boğdurulduğunu öğrenince daha beter kazan kaldırdılar. Hanedanlık ilk defa yok olma tehlikesiyle karşı karşıyaydı.

Sarayın etrafını sardıklarında nicedir savaş meydanlarında göstermedikleri azgınlık içerisindediler. Karşılarında düş-

man varmışcasına, onu boğup, ezip, çiğneyecek halde, “Biz de Esmâ Sultan’ı tahta oturturuz,” demektedirler.

Kardeşini boğdurarak kendisini tek Osmanoğlu olarak bırakan II. Mahmud’a duyulan öfke, tarihte ilk ve son defa bir kadın sultana taht yolunu açacaktı.

Esmâ Sultan büyük bir kargaşanın ardından oturacağı, sonrasında yok sayılacağı tahta işte böyle çıktı.

Çenk etti, kanun yaptı, şehri ve hayatı düzenledi, pek çok macera yaşadı. Nasıl hükmedeceğini öğrendi, asaletle hükmetti ve yok sayıldı.

2

Oysa tahta çıkacağından habersiz olduğu kış ne de güzel başlamıştı.

Topkapı Sarayı’ndaki dairesinde Fransız Sefire ve beraberdekileri ağırlamıştı.

Otuz yaşındaki Esmâ Sultan, göğüs çatalı ortada, gören gözün o güne dek görmediği harikulade esvaplar içerisinde, ipek kadife döşeginde oturmuş, sefirenin getirdiği tatlı şeyleri yemektedir. Karşısındakiler gözlerini ondan alamamaktaydılar. Güzel olduğu için değil. Başka olduğundan.

“*Tandis qua*, niye?”

Kadın topluluğundan bir Fransız karısı, günlüğüne bu kısacık notu düşecekti.

“Alelade bir güzelliği bu.”

Bunu da yazacaktı.

“İfadesi soluk, kirpikleri yoluk, gözleri mahmurdu.”

Ardından bunu.

“Yediğinin kırıntısı bulaşmış kâğıt inceliğindeki mercan rengi ağzı seyredilesi şaşırtıcılıktaydı.”

Sonra bunu.

Osmanlı karıları korse takmazdı.

Bunu ben yazıyorum.

Lakin, ipek hantal ucu püsküllü kuşaklarımı köle kızlara öyle bir sardırırlardı ki memeleri işte böyle iki beyaz güvercin gibi göğüs açıklığına kurulur, şişip şişip inerdi.

Hepsi durmuş kadın sultanın iştahla yiyişini seyrediyorlardı.

Sefire, dudağının kenarındakini, kendi nazarında rahatsızlık yaratmasından ziyade incilerle elmaslarla donanmış alametifarikaya dokunabilmek bahanesiyle işaret eylemiş, anlaşılmayınca, gülüşmeler eşliğinde elini uzatmış, bu esnada birkaç parça kırıntı daha dökülmüş, işte bunlardan birisi göğsün şişkinliğine düşmüştü. Sefire parmak ucuyla bu mermer gibi beyaz ama tatlı, yumuşak, fırlamış kalmış göğüse dokunmuş olmuştü.

Bunu yapmış olmaktan korkmuştu.

Kadın sultanın hoş görmesi manasına gelen gültümseyişle elini çekti. Çekilen el aralarındaki boşlukta bir anlığına dondu kaldı. Ardından sefire elini kuş gibi kucağına, diğer avcunun içine kondurdu. Bu elini mukayyet olmak istemesine ötekiyle sıkı sıkıya tuttu.

İnsan ne dese bilemeyeceği, nasıl anlatacağını hiç bilemeyeceği güzelliğe dokunmak istiyordu. Sefire, maiyetindeki-ler adına bunu yapmış olmuştü. Elçiliğe dönünce anlatırlardı.

Osmanlı Sarayı kapalı kutuydu. Ne yapacakları belli olmazdı. Kapalı tutulurlardı ve bu onların akli melekelerini bozardı. Ayarsızlardı.

Ama bu kız kapatılan ya da saklanan birisine benzemiyordu.

Taht sahibi babası o küçükken ölmüş, tahta çıkan kuzeni tarafından evlendirilmiş, yaşlı kocası ölünce doğup büyüdüğü sarayına geri dönmüştü.

Fransız Sefire onun hakkında bu kadarını bilebilirdi.

Pür dikkat seyredilen Esmâ Sultan bağdaş kurduğu bacaklarının üzerinde leğen kemiğinin tam ortasına gömdüğü kalçaları ve kucağına doldurduğu yumuşak göbeğiyle usulca salındı.

Kuş tüyü döşegin içini dolduran tüylerin sivri uçları kadifeden, ipekliden, kıcının kabasına battı.

Saçlarının rengi, karşısına dizilmiş kadınlarınkiyle benzerdi. Hatta aynı. Işık günün bu saatleri öyle güzel dolardı ki içeri, renkler kısacık bir anlığına ortaya çıkardı. Işık demetlerinin içerisinde toz zerreciklerinin uçuşmasını sevmezdi ama. Gördüğünde avaz avaz bağırdığı bilinirdi. Şimdi yapsa herkes korkardı. Şimdi öyle bir şey yapmazdı. Yalnız olsa durur kalır seyrederdi. Böylece ruhu esenlik bulurdu ama yalnız kalmaz, yalnız bırakılmazdı. Oysa görünürde olmasa bile yalnızdı.

Fransız Sefire'nin getirdiği şu tatlı şeyler çok güzeldi. Böyle soluk, yumuşak renkleri tarif etmek istemiş, edememişti ya da saraydakiler anlamamıştı.

Çok yedi.

Su içerse bunun diline damağına sinmiş tadı silip süpüreceğinden korktu. Yediği şeyin adını tekrar sordu. Sefirenin söyledikleri kendi diline nakloldu.

“Bu tatlının adı makarondur. 1533'te Catherine de Medici'nin Fransız Sarayı'na gelin gelmesiyle mutfağımıza girmiştir.”

Bir ısırık aldı. Yumuşacık renklerin içinde belli belirsiz diş izleri kalmıştı. Isırık aldığı yerler daha koyu renge kesmişti. Hayret, sertmiş gibi görünüyordu ama yumuşacıktı.

“O yıllarda bizde Sultan Süleyman Han vardır. Şimdi bulunduğumuz daire Hürrem Sultan'a aittir. Dul kalıp saraya döndükten sonra kuzenim III. Selim,” burada durmuş, içinden, “Zavallı Selim,” diye geçirmiş, “Bana lütfetmiştir,” demişti.

Doğru söylüyordu.

Ne validesine ne başkadinına ne diğer kadın sultanlara.

Öz kardeşi Mustafa'nın tahta çıkışından önce. Ondan hiçbir şüphesi olmadığı ve olamayacağı ispatı gibi.

Osmanlı iki yıldır hem taht hem baht savaşı veriyordu.

Olmayan kalmamıştı.

O olmayan da pek yakında olacaktı.

Esmâ Sultan aklına gelenleri bilhassa pek yakın zamanda olanları sinek kovar gibi kovdu. Hakikat sinek kovar gibi ama ha! Böyle yapmak istercesine elini boşlukta salladı. Bileklerini, parmaklarını süsleyen ziynetler pek güzel sesler çıkardılar. Herkes bu yaptığına bakakaldı. O da onlara gülümsemedi. Ağzı ve dişleri, taşkın göğüsleri kadar beyaz ve güzeldi.

Bir Frenk elçisinin kendisinden ve diğer kadın sultanlardan İstanbullu Amazonlar diye söz ettiğini duymuştu. Duyulan infial yaratmıştı. Kafes arkasına geçip bunu söyleyenin derde girmesinden korktuğu kellesini mendilinin içine gömerek silip kurulamasını seyretmişti. İşbu zındık, sultanın önünde, terini silmenin âdaba aykırı olduğunu bilmez miydi?

O vakit Mustafa mıydı tahttaki?

Yoksa olanlar olmuş Mahmud taht bahtını görmüş müydü?

Kendisinden öte diğer İstanbullu Amazonlar gelmemişti, huzura çağrılıp biçare hal vaziyete düşmüş elçinin savunmasını dinlemeye. Haberleri bile olmamıştı. Sultan kızı olup bu işlerle gereğinden fazla ilgilenen kendisiydi. Diğer kadın sultanlar kendi köşelerindeydi. Şimdilik.

Bir kere daha dairenin kendisine lütfedildiğini vurgulamak babında, "Bana," demeyi düşündü. Ancak bunun aptallık olacağını bildiğinden vazgeçti. Akıllı olduğu için buradaydı. Bilmem yazmaya gerek var mı? Gücünün, insanları etkileyen tavrının farkındaydı.

"Keşke şehzade doğsaydın."

Kadın olmaktan memnundu.

Şehzadeler başa belaydı.

Büyük atası Fatih Sultan Mehmet Han bir şehzadesi daha olduğunu öğrendiğinde çocuğu beşiğinden kaptığı gibi yere fırlatmış, kardeşlerin taht uğruna birbirine düşeceğini iyi bildiğinden, “Yine mi erkek?” demiş.

Anlatılan o ki Cem Sultan’ın şehlalığı babası tarafından yere çalınmasıyla hasıl olmuş.

Bugün olsa doğacak şehzade pamuklara sarılırdı. Çünkü doğmuyordu. Uzun zamandır sarayda erkek bebek avazı duyulmuyordu. Tahtta oturan ve akabinde indirilen Mustafa’nın da, tahttan indirilecekken kendi rızasıyla inen Selim’in de, sırasını beklerken kendisini tahtta buluveren Mahmud’un da erkek evladı yok idi.

Esmâ hiç gebe kalmamıştı. Sebebi sarayda görünen ve kökü kazınamayan salgın hastalıklar olabilirdi.

Kendisi dahil İstanbullu Amazonlar olarak nam salan kadın sultanlar, Hatice ve Beyhan Sultanlardı bunlar, güya salgınlardan kaçmak için kendilerine Boğaz kıyısında sahilsarayları yaptırmış idiler.

Her ikisi de duldu ve bu Fransız karılarını onlar da kabul edip ağırılıyorlardı. Ayrıca, Hatice Sultan koynuna Melling adında bir gâvur ressamı almıştı ve pekâlâ Fransızca konuşması yetmezmiş gibi kendi dillerini Latin alfabesiyle yazma alışkanlığı geliştirmişti. Esmâ’ya Fransızca saymasını öğreten oydu.

Esmâ kurumuş değildi.

Cinsi münasebet anlamında olduğu kadar aklen ve manen de böyleydi bu.

Ölen kocası kaptanıderya olduğundan, onun biricik Kaputanıderya Paşa’sı olduğundan, levendleri beğenirdi.

O vakit hayat su üstünde geçerdi.

Kürekle çekme müsabakaları tertip edilirdi. Bir gün Hatice Sultan, Melling’i de getirmişti. Uzağına oturtmuştu ama gö-

zü civanının üzerindeydi. Esmâ adamı çelimsiz bulmuş, Bonapart'ın Mısır işgali sebebiyle İstanbul'daki Fransızlar Yedikule zindanlarında hapis olduğu halde bunun hürriyetine şaşmıştı. Ressam, yarışları çocuk gibi merakla seyretmiş, gelin görün ki bunlar gibi bağdaş kurup oturamamış idi.

Frenklerin yapamadığı bir şey varsa o da yere çöküp oturmaktı. Fransız Sefire kıpırdandı. Sıkılmış değildi. Sadece ayakları birbirine dolaşmış, bin dirhem et üstünde oturmasına rağmen kıcının kemikleri, anlaşılan, batmıştı.

Dikkatle bakma sırası şimdi Esmâ'daydı:

Eteklerini ayaklarının altından çekiştiren sefirenin ayağındaki potinleri işte o zaman gördü. Fransız Sefire onun neye baktığına bakarken, gösterisine devam edip elindeki yelpazesini şak diye açtı. Esmâ çocuk gibi şaştı.

Güldü.

Esrarlı bir güzelliği vardı. Kaşı kirpiği az olmasına rağmen bal rengi gözleri uzaklardan elmas getirenlerin anlattığı kaplanlarınkisi gibi seçiliyordu. Kaplan denen hayvan sadece anlatılırdı çünkü saraya hediye edileni İstanbul ikliminde yaşayamayıp ölmüştü.

Yelpazeleri de seviyordu ama potinlere bayılmıştı.

“Bunlardan ben de istiyorum,” dedi.

Annesi atıldı:

“Ben de.”

Böylece saray için iki çift topuklu kadın potini sipariş edilmiş oldu.

3

Ne babası gibi sofu ne zavallı kuzeni gibi tefekkür meraklısı ne de kardeşi gibi aptaldı. Tahtın sahibi Mahmud gibi korkak, budala ve gösteriş meraklısı değildi.

Esma sezgileri kuvvetli kadındı. Belki tek kusuru kendisini her şeye rağmen çok seven üvey ağabeyi Mahmud'un dediği gibi:

Kadın olmasıydı.

Oysa Esma kadın olmayı lütuf olarak görmekteydi.

Esma ve beraberindekiler olağanüstü güzellikteki bahçede gezintiye çıktılar. Bunu Esma istemişti. Yüksek ökçeli potinlerin üzerinde nasıl dolaşıldığını merak etmişti.

“Acep hamam takunyası gibiler mi?” dedi içinden.

Değillerdi.

Her şeyi içinden konuşmak âdetiydi. Yeter ki dudakları titreyip kıpırdamasın. Kendi ayakkabıları da az biraz ökçeliydi ama bu kadar değil. Ceylan derisinden yumuşacıktılar belki ama böyle dantelalı, kurdelalı süslü değil. Sefire iki kadının koluna girmiş yürüyor, yürütülüyordu. Hantaldı.

Esma çocukluğundan beri talim ettirilmişti. Sultan babası şehzadelerine zırh giydirirken ona da giydirmiş, açıkta kalan saç örgüsünü hançeriyle kesmiş, Esma buna hiç üzülmemişti.

Yalan.

Dokunsalar ağlayacaktı ama eğilmiş bunu yapan ve bal rengi saç örgüsünü elinde tutan sultan babasının elini öpmüştü.

“Yazık olmuş kız saçlarına,” diyecekti aynı adı taşıdığı halası.

Bacakları, kolları, omuzları, sırtı ve daha başka neresi kaldıysa, güçlüydü.

Kocaya vardığında bunun muhabbeti geçmiş, yatak oyunlarında karı koca gülüşmüşlerdi. Ölü gibi yatmazdı yatakta. Kocası da öyle olsun istemezdi zira. Üzerine çıkmışlığı, at tepesinde, yumuşak eğimli iyi bir eyerin, kaltak derlerdi buna, üzerinde dört nala gider gibi iş tutmuşluğu vardı ve karı

koca en sevdikleri böylesiydi. “Ceneviz kevaşeleri senin gibidir,” diyen kocasını tokatlamıştı. Lakin söylediği hoşuna gitmişti sonradan. Bir fikirdi ve fikirlerin ne zararı olabilirdi? Söz yasak edilmemeliydi. Yasak edilecek olan kan dökmekti, bir kadının ellerini, kulaklarını, burnunu namus iddiası uğruna kestirmekti, kadınları evlere kapatmaktı ve hiç çıkarmamaktı.

Kaptanıderya kocasının marifetiyle Marmara açıklarında küreklere asılmışlığı, kapışmışlığı, mükâfat olarak Boğaz’da sülün gibi süzülen namı Venedik illerine ulaşan, sedef kakmalı yüz bir kürekli sandala sahip olmuşluğu var idi.

Gürz sallamak, ok atmak, kalkan tutmak, Bizans’tan kalma yaşlı meşe ağacını ikiye ayırmak. Bunları söylemiyoruz bile. Belki eklemek icap edebilir: Kütür karpuzu apış arasına sıkıştırmak suretiyle kırk parçaya ayırmak, marifetleri arasındaydı. Şu dediğimi yatak odası âlemlerinde kocasına göstermişti.

Meşe ağacını gördü, hatırladı. Anlatmak istedi, vazgeçti. Şu gök kubbe altında bilek kuvveti olmaksızın, top tüfek olmaksızın kazanılacak savaşlar olmalıydı.

Bunu düşündü.

Böyle düşündü.

Bahçenin en sevdiği yerine çıktılar. Işıl ışıl yanan gümüş ummana kakılmış, inci, zümrüt, yakut, kehribar gibi görünen adalar en iyi buradan seyredilirdi.

Sefire soluk soluğa kalmıştı. Yine de muhabbeti elden bırakmıyordu.

Muhabbet dediysek ezber:

“Bahçe güzel.”

Güzeldi.

Daha doğrusu Frenk zevkine göre tanzim edilmişti. Selim, Avusturya İmparatorluk Sarayı bahçıvanının kardeşini getirtmişti.